

Aplikacje fotowoltaiczne

Fotowoltaika to dziedzina techniki z obszaru OZE, zajmująca się pozyskiwaniem energii elektrycznej w procesie zamiany energii promieniowania słonecznego na prąd stały. Podstawowym elementem każdej instalacji fotowoltaicznej jest moduł składający się z półprzewodnikowych ogniw, wykonanych głównie z krystalicznego krzemu.

Ogniwa fotowoltaiczne zwane również solarnymi lub słonecznymi są oferowane na ogół w formie płaskich modułów o powierzchni do 1,7 m². Pojedyncze ogniwo solarne jest w stanie wygenerować energię elektryczną o mocy sięgającej 7,8 W. Mimo relatywnie wysokich kosztów, liczba już uruchomionych lub planowanych inwestycji fotowoltaicznych stale rośnie. Powodem są głównie dwa czynniki: ekologiczny – ponieważ fotowoltaika nie zanieczyszcza środowiska, nie powoduje hałasu i należy do rodziny odnawialnych źródeł energii (ang. green power, czyli zielona energia) oraz praktyczny – z uwagi na powszechną dostępność promieniowania słonecznego. Typowa elektrownia fotowoltaiczna jest złożona na ogół z co najmniej kilkuset paneli (modułów w zestawie) współpracujących z odpowiednio zaprojektowaną instalacją elektryczną.

Moduły fotowoltaiczne

Wewnątrz modułów fotowoltaicznych są zamontowane ogniwa solarne ze strukturą półprzewodnikową, wykonaną z krystalicznego krzemu. Ogniwa te składają się z dwóch warstw półprzewodnikowych typu p (+) i n (-). Jeżeli na ogniwo padają promienie słoneczne, pomiędzy obiema warstwami powstaje siła elektromotoryczna i zaczyna płynąć prąd elektryczny. Ogniwa w modułach są łączone szeregowo i/lub równolegle.

Moduły fotowoltaiczne są wykonywane jako:

- monokrystaliczne, wykonane z ogniw z jednorodnego krystalu krzemu;
- polikrystaliczne, składające się z ogniw zawierających wiele drobnych krystalów krzemu.

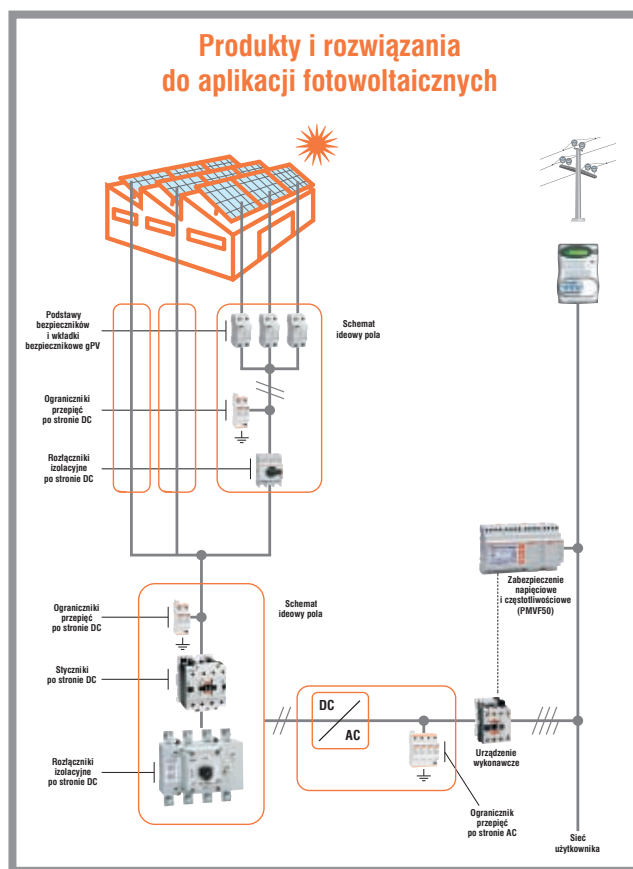
Moduły monokrystaliczne mają ciemną jednorodną barwę, a ich ogniwa kształt sześciokątny. Sprawność modułów monokrystalicznych wynosi 13-17%.

Moduły polikrystaliczne charakteryzują się kolorem ciemnognatowym, który po zastosowaniu warstwy antyrefleksyjnej zmienia się na niebieski. Sprawność tych modułów wynosi 11-15%, jest zatem niższa od sprawności modułów monokrystalicznych. Ale produkty polikrystaliczne są tańsze, z uwagi na ich mniej skomplikowany proces produkcji.

Ogniwa w modułach są pokryte laminatem, od góry są chronione szybą antyrefleksyjną, a od dołu warstwą izolacyjną. Moduły po bokach są zabezpieczone przed uszkodzeniami mechanicznymi aluminiową ramą. Na tylnej powierzchni modułów są montowane puszki z przewodami przyłączeniowymi i osprzętem łączeniowym.

Systemy fotowoltaiczne samodzielne i podłączone do terenowej sieci energetycznej

Obecnie w energetyce powiązanej z techniką fotowoltaiczną możemy wyróżnić dwie głów-

Rys. 1. Przykład instalacji fotowoltaicznej (źródło: LOVATO ELECTRIC)

ne tendencje rozwojowe:

- systemy samodzielne lub niezależne (ang. „off-grid”);
- systemy podłączone do sieci elektroenergetycznej (ang. „on-grid” lub „grid-connected”).

Przytaczam tu także terminy angielskie, ponieważ pojawiają się one również w polskich opracowaniach i projektach.

Pierwszy z wymienionych systemów polega na tym, że ogniwa solarne są połączone szeregowo i ładują baterię akumulatorów

za pomocą regulatora ładowania. W układzie tym za baterią akumulatorów jest również zainstalowany przekształtnik (inwerter lub konwerter) DC/AC, ponieważ większość urządzeń wymaga zasilania napięciem przemianym.

Drugi system, w praktyce częściej spotykany i realizowany, stanowi instalacja podłączona do terenowej sieci energetycznej. Przewody z ogniw solarnych są doprowadzone

do jednej skrzynki podłączeniowej i razem zgrupowane w jedną instalację. Za skrzynką montuje się jednofazowy lub trójfazowy konwerter DC/AC. Konwerter ten łączy instalację fotowoltaiczną z siecią energetyczną. Za konwerterem napięcie przemiennie 50 Hz jest przekazywane do sieci.

Rys. 2. Moduły fotowoltaiczne zasilające sygnalizatory uliczne

Fot. K. Schmitzer

Niektórzy producenci oferują również wyłączniki nadprądowe do instalacji fotowoltaicznych na napięcia pracy do 1000 V DC, z wyzwalaczami reagującymi na prądy zwarciove nieznacznie większe od ich prądów znamionowych.

Przykład instalacji fotowoltaicznej podłączonej do sieci terenowej

Na rys. 1 przedstawiono pogładowy schemat instalacji umożliwiającej zasilanie sieci użytkowników w energię pochodzącą z paneli słonecznych, wykonany przez firmę LOVATO ELECTRIC – producenta m.in. aparatury i urządzeń do aplikacji fotowoltaicznych, określanych w literaturze również jako systemy PV (ang. „photovoltaic system”).

W instalacji tej są zastosowane następujące aparaty i urządzenia:

- podstawy i wkładki bezpiecznikowe przeznaczone do ochrony ogniw solarnych;
- ograniczniki przepięć z wymiennymi wkładkami, służące

do ochrony przed przepięciami po stronie instalacji DC;

- styczniki umożliwiające odłączenie obciążenia, stosowane pomiędzy zespołem ogniw a przetwornikiem napięcia stałego na przemienne DC/AC;
- rozłączniki izolacyjne do rozłączania lub zmiany konfiguracji instalacji DC;
- przetwornik DC/AC;
- ograniczniki przepięć po stronie napięcia przemiennego AC;
- urządzenia wykonawcze, np. styczniki lub wyłączniki bądź rozłączniki do załączania, rozłączania obciążenia, stosowane pomiędzy przetwornikiem DC/AC a siecią;
- systemy ochrony i sterowania, czyli zabezpieczenia napięciowe i częstotliwościowe współpracujące z urządzeniami wykonawczymi;
- liczniki energii.

W porównaniu z klasycznymi instalacjami DC, aplikacja fotowoltaiczna różni się kilkoma istotnymi szczegółami. Z reguły instalacje fotowoltaiczne pracują w zakresie napięć o wartości 400-1000 V DC. Druga istotna różnica polega na tym, że prądy zwarciove ogniw solarnych są niewiele większe od ich prądów znamionowych (różnica wynosi około 10%). Podczas nieprawidłowej pracy instalacji PV może nastąpić zmiana kierunku przepływu prądu płynącego przez aparaty zainstalowane po stronie DC. Zatem aparaty i urządzenia przeznaczone do zastosowania w instalacjach PV muszą być odporne na napięcia o znacznie większych wartościach. Przykładowo wkładki bezpiecznikowe oraz ograniczniki przeciwprzepięciowe oferowane do systemów PV charakteryzują się napięciem pracy 1000-1500 V DC. Uwaga ta dotyczy również wymaganych napięć pracy około 1000 V DC dla styczników, wyłączników i rozłączników.

Zabezpieczenie napięciowe i częstotliwościowe wymusza zadziałanie styków urządzenia wykonawczego, jeżeli w sieci użytkownika zostaną zdiagnozowane nieprawidłowości wykraczające poza dozwolony limit odnoszący się do wartości napięć i częstotliwości. Wówczas urządzenie wykonawcze odłączy instalację farmy fotowoltaicznej od sieci użytkownika.

Niektórzy producenci oferują również wyłączniki nadprądowe do instalacji fotowoltaicznych na napięcia pracy do 1000 V DC, z wyzwalaczami reagującymi na prądy zwarciove nieznacznie większe od ich prądów znamionowych. W przypadku instalacji PV występuje też duży problem z gaszeniem łuku elektrycznego ze względu na płynące prądy jednokierunkowe DC oraz wysokie napięcia pracy. Jednym z możliwych rozwiązań jest szeregowo łączenie kilku aparatów zamiast stosowania jednego urządzenia. Wówczas w komorze każdego aparatu szeregowo jest gaszony łuk o mniejszej wartości.

Inne warunki pracy systemów PV wymuszają na konstruktorach aparatów ochronnych i łączeniowych stosowanie odmiennych rozwiązań technicznych w porównaniu z urządzeniami oferowanymi do typowych układów w obwodach prądu stałego.

Przewody oraz osprzęt łączeniowy stosowane w instalacjach PV

Firma HELUKABEL jest jednym z producentów kabli, przewodów oraz osprzętu łączeniowego – przeznaczonych do zastosowań fotowoltaicznych. Kable i przewody tego producenta dla instalacji PV wykazują następujące właściwości:

- są odporne na niskie i wysokie temperatury (znacznie wyższe od temperatur otocze-

nia), opady atmosferyczne, promieniowanie UV, ozon, chemikalia, oleje, wysokie temperatury oraz na ścieranie i cięcie;

- technologia ich wykonania umożliwia prawidłową eksploatację w ciągu co najmniej 25 lat.

Poziom cen nie może być jedynym kryterium doboru przewodów dla instalacji PV. HELUKABEL ma w swoim programie produkcji rodzinę przewodów o nazwie SOLARFLEX®, przeznaczoną do instalacji PV. Istnieją dwa warianty ich wykonania. Pierwszy z nich polega na tym, że żyły pojedyncze są izolowane podwójnie (w tym również te w oplocie). W drugim wariantcie występują dwie podwójnie izolowane żyły. HELUKABEL w zestawieniu danych technicznych przewodu SOLARFLEX®-X PV1-F TWIN podaje, że maksymalna temperatura pracy żyły wynosi +120°C. Odpowiednie konstrukcje złączy HELUSOL, wtyków PV i obudów panelowych PV-JB pozwalają na zapewnienie wymaganej jakości i wytrzymałości instalacji oraz przyczyniają się do skrócenia czasu i obniżenia kosztów montażu.

Energetyka PV a ograniczenie emisji CO₂

Elektrownie fotowoltaiczne przyczyniają się w dużym stopniu do ograniczenia emisji dwutlenku węgla do atmosfery, a zatem spełniają wymagania UE w tym względzie. Specjalistyczne źródła związane z problematyką fotowoltaiki podają, że farma PV wytwarzająca w ciągu roku energię elektryczną o wartości 1 MWh przyczynia się do ograniczenia emisji CO₂ na poziomie co najmniej 100 ton rocznie. Taka ilość CO₂ jest emitowana do atmosfery jako efekt uboczny wygenerowania 1 MWh w przypad-

ku klasycznej energetyki węglowej.

Fotowoltaika w Europie i w Polsce

Jak informują specjalistyczne źródła Komisji Europejskiej tylko w ubiegłym roku w Europie przekazano do eksploatacji farmy fotowoltaiczne produkujące energię elektryczną o wartości 18,5 GWh. Pod tym względem Europa jest światowym liderem.

40%. Unia Europejska planuje, aby do roku 2020 co najmniej 20% energii elektrycznej pochodziło z odnawialnych źródeł energii. Europejskimi liderami energetyki fotowoltaicznej są Niemcy, Włochy i Hiszpania. Polska fotowoltaika jest dopiero intensywnie rozwijana. Jednak już w naszym kraju możemy odnotować pozytywne tendencje. Coraz więcej osób decyzyjnych jest przekonanych

Planuje się rozbudowę tej elektrowni i zwiększenie jej mocy do 1,8 MW. Poniesione koszty budowy tej elektrowni – 8,6 mln zł – gmina zamierza spłacić w ciągu siedmiu lat. Po tym okresie cały zysk pozostanie w kasie gminy.

Pozyskiwana w ten sposób energia służy m.in. do oświetlenia szkoły, sali gimnastycznej, boisk sportowych typu „Orlik”, do zasilania urządzeń w oczysz-

Fot. K. Schnitzer

Rys. 3. Zasilanie hybrydowe – panel solarny wspomagany turbiną wiatrową

łączna wartość zainstalowanych w fotowoltaice europejskich mocy sięga 52 GW. Obecnie około 2% łącznego zapotrzebowania krajów Unii Europejskiej na energię elektryczną jest pokrywane energią pozyskiwaną z promieniowania słonecznego. Taka wartość energii solarnej wystarczyłaby na pokrycie całkowitego zapotrzebowania energetycznego mniejszego kraju europejskiego, np. Austrii. Opracowania UE dowodzą również, że w ciągu ostatnich 10 lat roczny przyrost (w skali r/r) zainstalowanych w Europie mocy pozyskiwanych z fotowoltaiki wyniósł średnio około

o wielu korzyściach płynących z wykorzystania energii pochodzącej z odnawialnych źródeł. Dobrym przykładem jest elektrownia fotowoltaiczna w gminie Wierzchosławice, na południu kraju, która od dwóch lat czerpie ekonomiczne korzyści z „darmowej” energii słonecznej. Dzięki swojej elektrowni Wierzchosławice zyskały w ciągu dwóch lat około 900 tys. złotych. Moc zainstalowanych paneli słonecznych wynosi 1 MW. Ciekawostką jest to, że w Wierzchosławicach osiągnięto wynik lepszy o kilkadziesiąt MWh w porównaniu z podobnymi farmami w Niemczech.

czalni ścieków oraz w stacji uzdatniania wody.

Na terenie Polski są planowane i realizowane dalsze instalacje fotowoltaiczne. Niektóre prognozy przewidują, że Polska do roku 2020 stanie się piątym pod względem zainstalowanych mocy w energetyce słonecznej krajem UE. Ważne jest również i to, że budowa farm fotowoltaicznych nie budzi takich protestów ekologów jak to ma miejsce w przypadku elektrowni wiatrowych czy wodnych. ■

Krzysztof Schnitzer
protokol@protokol.com